

**The Psychology of Religious Behavior, Belief
and Experience (Dinî Davranış, İnanç ve
Tecrübenin Psikolojisi),
Benjamin Beit-Hallahmi ve Michael Argyle,
Routledge, Kent, 1997. s 318
ISBN: 0-415-12330-3**

Adem ŞAHİN*

Benjamin Beit-Hallahmi, İsrail'in Hayfa Üniversitesi'nde psikoloji profesörüdür. 1975 yılında Michael Argyle ile birlikte yazdıkları *The Social Psychology of Religion* (Dinin Sosyal Psikolojisi) adlı kitabının yanı sıra, yayınlanmış daha pek çok eseri vardır. Michael Argyle, Oxford Brookes Üniversitesi'nden emekli olmuş, ancak alanı ile ilgili çalışmalarını devam ettiren bir psikoloji profesörüdür. *The Social Psychology of Everyday Life*¹ (Günlük Hayatın Sosyal Psikolojisi) ve *Psychology of Social Class*² (Sosyal Sınıf Psikolojisi) adlı kitapları başta olmak üzere, yazar yirmiden fazla eser telif etmiştir.

Kitap 12 bölümden meydana gelmektedir. Bu bölümler alt bölümleri ile birlikte aşağıda verilmiştir:

1-Dinî fenomenler ve yorumları: Din fenomeninin vecd hali ve rutinden oluşan iki yönü, psikoloji ve dinin tanımlanması, psikolojik verilerle ulaşılan bulguların ilişkisi.

2-Açıklamalar ve araştırma hipotezleri: Dinin menşei, varlığını devam ettirme ve sonucu ile ilgili hipotezler; açıklamaların test edilmesi.

3-Araştırma metotları; Dinî fenomeni açıklama metotları, bu metotların birbiri ile ilişkileri, sebepler ve sonuçlar: Dindarlığın çeşitliliği, dini öğrenmede doğrudan ve dolaylı yollar, betimlemeler, anketler, dinî tecrübe ve davranış ölçekleri ve deney.

4-Ayinler ve ruhban sınıfı: Geçiş törenleri, grupla dua, din adamları.

5-Dinî tecrübe: Dinî tecrübe anketleri, dinî tecrübe çeşitleri, dinî tecrübelerde demografik değişkenler, dinî tecrübeyi uyandırmanın geleneksel metotları, dinî tecrübeyi uygulamalı metotlarla uyandırılması (experimental induction of religious experience),

* Dr., Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Araştırma Görevlisi. asahin@hotmail.gen.tr

¹ 1992 yılında yayınlanmıştır.

² 1994 yılında yayınlanmıştır.

dinî tecrübenin etkileri, geçmiş yaşantılar ve kişilik faktörleri, dinî tecrübe açıklamaları, dinî tecrübenin sosyal yönü.

6-Dinî inançların kazanılması, sosyalleşme ve devamlılık: Dinî sosyalleşme; kişiler arası ve toplumsal etkileşim, ailenin etkileri, aile tasavvurları ve Tanrı, formal din eğitimi, dinî mezhepler ve geleneklerdeki farklılıklar.

7-Kişiliklerin ve inançların değişmesi; ihtida, dinî hareketler ve dinden dönme: İhtida, dinî gruba yeni katılım, dine katılım kampanyaları, dinî hareketler, din değiştirme, ateizm, inaçsızlık.

8-Bağımlı değişken olarak din; cinsiyet, yaş, sosyal sınıf ve toplum: Cinsiyet farklılıkları, yaş ve dindarlık, sosyal sınıf ve toplumsal boyut.

9-Bireysel farklılıkların kişilik ve kabiliyet üzerindeki etkisi: Kalıtımın etkileri, genel kişilik özellikleri, kendilik saygısı, otoriterlik, dogmatizm ve zihinsel karmaşıklık, etkilenebilirlik, olayları kontrol merkezi, içe ve dışa dönük dindarlık, kişilik ve dindarlığın yeğlilik şekilleri, suç işleme ve şiddetin dinamikleri, zeka ve diğer kabiliyetler, akademisyenler ve diğer (yüksek) meslek sahiplerinin dindarlığı.

10-Dindarlığın etkileri; bireysel boyut: mutluluklar ve hayatın kalitesi, sağlık, akıl sağlığı, psikiyatrik rahatsızlıklarda dinî düşünceler, ölüm korkusu, intihar, yardım etme, merhamet, dürüstlük, fedakârlık, cinsel davranış, özet; bireysel fonksiyon.

11-Dindarlığın etkileri; grup boyutu: Doğurganlık, boşanma, suç ve sapkınlık, çalışma ve başarı, önyargı ve ırkçılık, politik ilgi, toplumsal bütünleşme ve toplumsal dışlanma.

12-Bulgular, anlamlandırma ve yorumlama

Kültürler arası genelleştirme problemi, teorik açıklamaların denenmesinde ortaya çıkan diğer problemler, spesifik hipotezler için bulgular.

Yazarlara göre eserin amacı, yapılmış olan araştırmalarda ulaşılan bulguları sunmak ve Sosyal Bilimler alanında yaygın bir şekilde benimsenen teorileri bu bulgularla desteklemek suretiyle din ve dinî davranışın psikolojisini kapsamlı bir şekilde incelemektir. Gerçekten de bu eser, yazarların 1975 yılında yayınladıkları *The Social Psychology of Religion* adlı çalışmalarından sonra din psikolojisinin temel konuları ile ilgili bulguları en geniş şekilde okuyucuya sunmaktadır. Eser, Din Psikolojisi alanında çalışan araştırmacılar için ilgilendikleri konuların tarihî seyrini takip ve ulaşılan seviyeyi tespit açısından önem arz etmektedir. Eserde gerek hipotezler gerekse bulgular konusunda seçici bir tavır izlenmediği görülmektedir. İlgili bölümde önce konuya ilişkin teorik açıklamalar yapılmış, daha sonra dinî davranış, inanç ve tecrübelerle ilgili alan araştırmaları, sosyal araştırmalar ve deneylerden elde edilen bulgular sunulmuştur. Kitapta, psikologlar, sosyologlar, antropologlar, siyaset bilimciler ve tarihçilerin araştırmalarından oluşan literatür konuların açıklanması için kullanılmıştır. Konular işlenirken izlenen en son aşama ise genelleştirme-dir. Ulaşılan bulgulara dayanılarak dinî davranışın menşei, işlevleri ve etkileri hakkındaki psikolojik ve sosyolojik teoriler test edilmiş, dindarlığın sebepleri ve sonuçları hakkında genellemelere gidilmiştir.

Sonuç olarak eser, Din Psikolojisi'nin temel konularını daha önce yapılan araştırmaların bulguları ile destekleyerek ele alması, hipotezleri denemesi ve genellemelere gitmesi açısından dikkate değerdir.